

Monumenten van Beleid

Monumenten van Beleid

*De wisselwerking tussen Nederlands rijksoverheidsbeleid,
sociale wetenschappen en politieke cultuur, 1945-2002*

SJOERD KEULEN

Hilversum
Verloren
2014

Deze uitgave kwam mede tot stand dankzij de ondersteuning van:
J.E. Jurriaanse Stichting
M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting
Stichting Alfa Omega
Stichting Fonds voor de Geld- en Effectenhandel.

Op het omslag: Het Torentje en de Hofvijver (11 november 2013), luisterende bewindslieden tijdens de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken (2 februari 1965) en minister van wvc Elco Brinkman en zijn ambtenaren (11 februari 1987).

ISBN 978-90-8704-443-5

Tevens verschenen als proefschrift aan de Universiteit van Amsterdam.

© 2014 Sjoerd Keulen & Uitgeverij Verloren
Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

Typografie: Rombus, Hilversum
Omslagontwerp: Robert Koopman, Hilversum

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the author and publisher.

Inhoudsopgave

Inleiding	9
Monumenten van beleid, 1945-2002	9
De geschiedenis van politieke cultuur	11
De geschiedenis van beleid	14
Bestuurskunde	16
Periodisering	18
De hoofdstukindeling	22
I KOEHANDEL MET DE MELKPRIJS	
DE OBJECTIEVE BELOFTE VAN HET LANDBOUWBELEID, 1945-1958	24
Inleiding: de wetenschap van modernisering	24
Het parlement en het groene front, 1948-1958	32
De georganiseerde landbouw	35
De groeiende overheid en nieuwe ambtelijke expertise, 1945-1955	39
De oprichting en inrichting van het ministerie van Landbouw	44
‘De ministers politieke neus’, de affaire Van Dam	48
Een ‘gekoeieneerde’ hoofdingenieur: bureaupolitiek als middel om de landbouw in te richten	51
‘Het melklabyrint’, de wetenschappelijke vaststelling van de melkprijs	54
1954: de ontkoppeling van de melkprijs van zand- en kleigrond	57
1955 en 1956: het SER-rapport zonder duidelijkheid	58
Internationaal: de invoer van economische modellen voor landbouw en welvaart	67
Conclusie	69
II DE PLANNING VAN ONTWIKKELING	
DE VERMAATSCHAPPELIJKING VAN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING, 1956-1973	71
Inleiding	71
Politiek tussen verzuiling en polarisatie, 1958-1973	74
Van planning naar integraal welzijnsbeleid als toekomstgerichte totaalstrategie	78
‘Alles is voor ons volk nog zo nieuw op dit gebied’, planeconomisch en multilateraal. Het eerste Nederlandse ontwikkelingsbeleid, 1949-1960	87
‘Kraaien op de rand van de schatkist’: medefinanciering als ‘vermaatschappelijking van beleid’, 1962-1968	94
‘Een klimaat scheppen waarin de gedachte aan hulpverlening kan groeien’, sociale bewegingen van oecumene tot radicalisering	102

Hand-picked notabelen en jongens die de kunst van relschoppen verstaan: de NCO als vehikel voor democratisering, 1969-1973	106
Buitenlandse ontwikkelingen: van Planungspläne tot Angebot an die '68'er	117
Epiloog en conclusie	120

III GEVANGEN IN WELZIJN

DE SPAGAAT TUSSEN WELZIJN, PLANNING EN EFFICIENCY IN HET GEVANGENIS- WEZEN, 1968-1982	123
Inleiding	123
Politiek van welzijn en polarisatie	126
De onmacht van overheidsplanning	130
Beleidsadviseur of manager? De opkomst van de moderne manager	136
Het ministerie van Justitie	140
Herstructureren en humaniseren: het gevangeniswezen	142
Kiekeboe met de veiligheid: de herstructureringsoperatie van 1972	145
Torens van Babel: de bouw van de Bijlmerbajes	150
Oplopende vonnissen	159
Glastra van Loon hangt de vuile was buiten	163
De integrale planning van Van Hattum	169
Buitenlandse ontwikkelingen: gevangen in postideologisch welvaartskapitalisme	171
Epiloog en conclusie	173

IV EEN MILIEU OM TE MANAGEN

MILIEUBELEID ALS VOORBEELD VAN MANAGEMENT ALS BELEID, 1982-1994	179
Inleiding	179
Managers in de politiek en no-nonsense actievoerders	181
Van planning naar management: de overheid in de jaren tachtig	187
De opkomst van het milieu in de jaren zeventig	192
'Rats, pats boem', de onverwachte oprichting van VROM	198
De bubble die barstte: de eerste poging tot management als beleidsmiddel	202
De minister als consultant: de creatie van het Indicatief Meerjarenprogramma	208
Het Nationaal Milieubeleidsplan	216
'Wil niet' en 'kan niet': de stranding van het NMP	220
Buitenlandse ontwikkelingen: managementpolitiek en beleid managen	226
Conclusie	228

V Paars beleid als epiloog, 1994-2002

Inleiding	231
Paarse politiek	232
Van ondernemende ambtenaren tot aangelijnde honden: bestuur onder Paars	237
Het einde van het groene front: de ontzuiling van de landbouw	244

De verzakelijking van ontwikkelingssamenwerking	255
Gestempelde gevangnissen en onberekenbare capaciteit	265
Milieu: de uitvoering van de erfenis van Winsemius	277
Buitenlandse ontwikkelingen, NPM en de Derde Weg	286
Conclusie	288
Conclusie	291
Noten	301
Dankwoord	359
Bronnen en literatuur	360
Archieven	360
Kranten en weekbladen	362
Literatuur	362
Afbeeldingen	394
Register	395
Over de auteur	400

Inleiding

Polymakers are heirs before they are choosers.
(Richard Rose en Phillip Davies, 1994)

MONUMENTEN VAN BELEID, 1945-2002

‘Dat waren monumenten van beleid. Iedereen kon hun namen noemen’, zo keek oud-minister van Landbouw Gerrit Braks (CDA 1980-1981, 1982-1990) wat melancholisch terug op het landbouwbeleid van na de Tweede Wereldoorlog dat tijdens zijn periode razendsnel veranderde. ‘De ambtenarij was invloedrijk en met de sector verbonden. Die wisten wel waar Abraham de mosterd haalde want ze volgden de politiek tot in de haarvaten. En het waren geziene personen.’¹ Dat was in 1995 wel anders. Het ministerie van Landbouw werd gezien als het ‘laatste stalinistische bolwerk van Nederland’ en het Landbouwschap, het product van de verzuiling en wederopbouw waarin de verzuilde boerenbonden en agrarische vakbonden geruisloos samenwerkten en het landbouwbeleid van de rijksoverheid mede bepaalden, werd na een fikse ruzie tussen werkgevers en werknemers ontmanteld zonder dat iemand in Den Haag er een traan om liet. De manier waarop het beleid van de rijksoverheid werd gemaakt, was fundamenteel veranderd. Over deze veranderingen gaat dit boek.

De geschiedenis van het Nederlandse naoorlogse overheidsbeleid is grotendeels onontgonnen terrein. Met dit boek wordt voor het eerst een beeld geschetst van het ontstaan en de belangrijkste veranderingen van het Nederlandse overheidsbeleid in de periode 1945-2002. Omdat het onmogelijk is om alle facetten of zelfs maar alle ministeries van het snel uitdijende naoorlogse staatsapparaat te omvatten, is er gekozen voor een viertal ‘monumenten van beleid’ die representatief zijn voor hun periode: landbouw in de jaren vijftig, ontwikkelings-samenwerking in de jaren zestig, het gevangeniswezen in de jaren zeventig, milieubeleid in de jaren tachtig, en een vergelijking van alle vier de casussen in de jaren negentig. Deze casussen geven vat op de drie ideaaltypen in het naoorlogse overheidsbeleid – economische planning, welzijnsplanning en management als beleid – die uit de literatuur zijn afgeleid.²

Landbouw is gekozen als casus omdat op geen ander terrein de technocratisering van het bestuur en de modelmatige aanpak van beleid meer omarmd werd dan op het platteland, terwijl ook nergens de voor de verzuiling zo typerende verstrengeling van functies groter was. Ontwikkelingssamenwerking is een goede keuze voor de jaren zestig, omdat dit beleidsterrein als geen ander de overgang toont van economische planning naar welzijnsplanning en laat zien hoe jongerenprotesten en de roep om democratisering en inspraak grote invloed kregen op de vermaatschappelijking van beleid. Het gevangeniswezen

is als casus genomen voor de jaren zeventig omdat hier het welzijnsideaal volledig omarmd werd, terwijl het beleid daarna razendsnel moest worden aangepast aan de nieuwe eisen van ‘law and order’ en de bezuinigingen van de jaren tachtig. De keuze voor milieubeleid als casus voor de jaren tachtig werd bepaald doordat dit beleidsterrein zich in de jaren zeventig ontwikkelde volgens de logica van integrale (welzijns)planning, maar in de jaren tachtig diametraal veranderde tot hét schoolvoorbeeld van beleid dat via managementinzichten ontworpen werd. Voor de jaren negentig worden de vier beleidsterreinen met elkaar vergeleken en blijkt dat ze alle beïnvloed worden door de inzichten van het neoliberale New Public Management.

De casussen worden ingebed in de (internationale) ontwikkelingen op andere beleidsterreinen, de ontwikkelingen in de Nederlandse politiek en maatschappij en in de ontwikkelingen in de sociale wetenschappen met bijzondere aandacht voor bestuurskunde en organisatiewetenschappen. Zodoende ontstaat er een beeld dat de casussen overstijgt en inzicht geeft in de ontwikkelingen binnen de gehele rijksoverheid.

Bovendien geven de casussen de mogelijkheid om inzicht te krijgen in de denkwereld van de beleidsmakers, iets wat met een meta-analyse vrijwel onmogelijk is te bereiken. Zo krijgen we een kijkje in de keuken van de rijksoverheid. Daarvan is wel gesuggereerd dat het ons meteen de eetlust zou ontnemen: ‘Wetten zijn als worstjes, je kunt maar beter niet weten hoe ze gemaakt worden.’ Met deze aan Bismarck toegeschreven quote probeerde minister van Binnenlandse Zaken Piet Hein Donner in 2011 bij journalisten begrip te kweken voor de noodzaak van beslotenheid bij de voorbereiding van overheidsbeleid, omdat het hierbij ging om het afwegen van belangen, onderhandelen, oplossen van conflicten en het sluiten van compromissen. Allemaal aspecten die volgens Donner niet waren gebaat bij openbaarheid. Dit zou ten koste gaan van de ‘beleidsintimiteit’; de mogelijkheid om ongestoord nieuwe bestuurlijke ideeën te verkennen.³ Deze opvatting kwam de minister op nogal wat kritiek te staan van journalisten en de nationale ombudsman, terwijl ook oud-topambtenaar en hoogleraar staats- en bestuursrecht Jit Peters juist pleitte voor meer openbaarheid als check op de ambtelijke macht.⁴

Historisch onderzoek is één van de weinige middelen om inzicht te krijgen in de besluitvorming en de totstandkoming van beleid. Onsmakelijke taferelen levert dat in dit boek niet op. Wel een fascinerend inzicht in hoe de rijksoverheid dagelijks werkt aan de omzetting van maatschappelijke thema’s en politieke vragen in beleid. Nadrukkelijk wordt ingegaan op de rol die personen, vaak topambtenaren, spelen in dit proces en hoe zij zich verhouden tot de grote politieke trends en veranderende inzichten en mogelijkheden van de moderne wetenschap. Zo wordt de rol van het individu geplaatst binnen de veranderingen in het politieke systeem en de samenleving en kunnen we, in de woorden van de socioloog Bruno Latour, ‘catch up with their often wild innovations in order to learn from them what the collective existence has become in their hands’.⁵

Dit levert een ander beeld op dan het vaak aangehaalde beeld van een sir Humphrey Appleby, de cynische, manipulatieve en aalgladde topambtenaar uit de BBC-serie *Yes (Prime) Minister* uit de jaren tachtig.⁶ Dat betekent niet dat Nederland niet beschikte over dominante topambtenaren na de Tweede Wereldoorlog; we ontmoeten er in elk hoofdstuk tenminste één.⁷ Maar zij maakten het beleid niet alleen, sommige ministers waren minstens even do-

minant en Kamerleden kunnen eveneens grote invloed hebben op de vormgeving van beleid. Beleid wordt daarnaast niet gemaakt in ivoren torens; veranderingen in de (sociale) wetenschappen hebben grote invloed op de tijdgebonden overtuiging wat goed of rationeel beleid is. Daarnaast is de invloed van maatschappelijke organisaties niet te onderschatten noch te negeren, of ze nu vertegenwoordigd zijn als geïnstitutionaliseerde goed geutilleerde standsorganisaties, of bestaan uit een losse verzameling jongeren die zich verenigen rond een issue. Pogingen van ambtenaren om de belangenorganisaties op een zijspoor te dirigeren lopen regelmatig catastrofaal af. Dat relateert de bespiegelingen over de ambtenaren als ‘vierde macht’ in onze democratie. Als dit boek iets laat zien, is het dat overheidsbeleid, ondanks soms verwoede pogingen van ambtenaren en pressiegroepen, nooit ontkomt aan de invloeden van de tijdgeest, de publieke opinie en de veranderende context. Daardoor is beleid ook nooit objectief rationeel, maar verandert al naar gelang de voorkeuren van de tijd.

Die opmerking is even waar voor de veranderingen binnen de wetenschap. Daarom worden hieronder eerst de historiografie van de politieke en bestuursgeschiedenis geschetst en wordt uitgelegd hoe dit boek zich verhoudt tot de bestuurskunde.

DE GESCHIEDENIS VAN POLITIEKE CULTUUR

‘Ik verzucht zoo dikwijls: leert het groote publiek de geschiedenis der beschaving toch eigenlijk niet het best uit een goed gebouwde politieke geschiedenis?’ Met deze woorden uit een brief van de beroemde historicus Johan Huizinga aan zijn al even getalenteerde leerling en collega Jan Romein uit 1925 menen de samenstellers van een boek over tien eeuwen Nederlandse geschiedenis voldoende verantwoording te hebben gegeven voor hun keuze om de geschiedenis vooral vanuit een politiek oogpunt te benaderen.⁸ Het gebruik van het citaat maakt duidelijk dat politieke geschiedenis weer een vanzelfsprekende plaats in de voorhoede van de geschiedschrijving heeft bereikt en als onderzoeksveld de laatste drie decennia enorm van karakter veranderd is.

De belangrijkste reden voor deze verandering is de ontdekking van het concept ‘politieke cultuur’ door historici aan het eind van de jaren tachtig.⁹ Alhoewel het concept lastig is vast te pinnen (die pogingen zijn wel omschreven als ‘like nailing jelly to the wall’), is de inhoud van het begrip wel in grote lijnen duidelijk.¹⁰ De klassieke onderzoeksgebieden van politieke geschiedenis, de partijen, het parlement en de ‘grote politieke persoonlijkheden’ bleven deel van het onderzoeksgebied van de politieke geschiedenis, maar de nadruk ligt nu meer op het maatschappelijke en culturele optreden van deze instituties. ‘De studie van politieke cultuur onderzoekt enerzijds de (in)formele regels van gevestigde politiek – en laat dus zien hoe instituties in de praktijk functioneren of als het ware gedefinieerd worden – en anderzijds de strijd over de grenzen van wat politiek mag heten in een bepaalde periode (met veel aandacht voor de publieke kant van politiek).’¹¹

Als gevolg van deze wisseling besteden historici sindsdien veel aandacht aan de ‘zachte kant van de politiek’ door de rol van symbolen en tradities, gebruiken, politieke stijlen, discoursen en ideologieën te bestuderen. De nadruk op het culturele maar vooral het tali-

ge aspect laat de invloed zien van de 'linguistic turn' en 'cultural turn' in de geschiedschrijving.¹² Hierin was met name de Cambridge School met historici als John Pocock en Quentin Skinner belangrijk.¹³ Zij lieten zien hoe nieuwe vormen van tijdgebonden politieke taal aanzetten tot inhoudelijke verandering van de politiek.¹⁴ Wanneer een nieuw politiek discours dominant wordt, zal dit leiden tot verandering van de manier waarop politiek wordt bedreven.¹⁵ Niet voor niets stelde de geschiedfilosoof Frank Ankersmit dat stijl en inhoud communicerende vaten waren: 'political content and new issues on the political agenda were, in point of fact, a spin-off from changes in political style'.¹⁶

De benadering van de geschiedenis van de politieke cultuur heeft drie sterke punten. Ze verruimt allereerst de blik op politiek. Ten tweede maakt ze inventarisatie gemakkelijk doordat de geschiedenis kan worden opgevat als elkaar afwisselende stijlperiodes, waardoor leiders, de vorm van politiek en de grote maatschappelijke vraagstukken van die periode duidelijk herkenbaar worden. Ten derde maakt de benadering duidelijk dat stijl en inhoud niet van elkaar te scheiden zijn. Daarom vertellen stijlperiodes ook veel over de inhoud, of de idealen van de politiek, en over de democratie.

Het eerste sterke punt van deze benadering is dat ze verheldert waar politiek zich afspeelt. Eerdere onderzoeken hebben aangetoond dat politiek zich ook vaak op plaatsen buiten de klassieke politieke arena van parlement en regering afspeelt. Bovendien bleken de hervormingen die deze spelers doorvoerden en die ogenschijnlijk apolitiek leken, in de praktijk heel politiek te zijn. Daarnaast maakte de benadering duidelijk dat politiek niet alleen maar het geschreven of gesproken woord inhoudt, maar ook naar voren komt in gebruiken, rituelen en stijlen.¹⁷

Het tweede sterke punt van de benadering van de geschiedenis van de politieke cultuur is het inzicht dat de geschiedenis gekenmerkt wordt door elkaar opvolgende tijdperken van politieke culturen. Henk te Velde maakte met zijn boek *Stijlen van leiderschap* duidelijk dat 'er een verband tussen politieke persoonlijkheid en politieke periode [is]'. 'Iedere periode biedt ruimte voor een beperkt palet aan leiderskwaliteiten en omgekeerd boetseert de leider weer het beeld van de ideale politicus van zijn tijd'.¹⁸ Het beeld van de ideale leider blijft bovendien niet beperkt tot de politiek, maar geldt als de norm voor de gehele maatschappij en komt daarom ook bij toonaangevende ambtenaren en zakelijke leiders voor.¹⁹ Daarnaast maakt de politieke-cultuurbenadering de vorm van het politiek bestuur goed zichtbaar.²⁰

Het derde belangrijke inzicht dat stijl en inhoud samengaan, maakte de geschiedfilosoof Ankersmit duidelijk. Omdat een politicus of een partij aan de inhoud zijn bestaansrecht ontleent, leent deze zich veel minder gemakkelijk voor experimenten. Daarom 'zal de stijl, eerder dan de inhoud het domein zijn waarop de eerste tekenen van een wezenlijk nieuwe evolutie in de geschiedenis van een partij of van de nationale politiek überhaupt zich zullen aandienen'.²¹ Zonder te kijken naar de stijl van politiek-bestuurlijke leiders kan de werking van de politiek niet begrepen worden.²²

De *linguistic turn* en de politieke-cultuurbenadering hadden ook veel invloed op de periodisering, vooral in de contemporaine geschiedenis. Elders, bijvoorbeeld in Groot-Brittannië, is de culturele benadering van politieke geschiedenis onder de noemer 'New Political History' flink ontwikkeld en doen historici onderzoek naar recente gebeurtenissen en personen. Historische studies over Tony Blair en *New Labour* zijn bijvoorbeeld al geschreven.²³

In Nederland gebeurde hetzelfde en is bijvoorbeeld de opkomst van Pim Fortuyn al gehistoriseerd in de handboeken over Nederlandse geschiedenis.²⁴

Dat geschiedschrijving van de politieke cultuur dominant is, blijkt wel uit de handboeken die aan geschiedenisstudenten worden voorgeschreven. Het handboek *Land van kleine gebaren* koos ‘nadrukkelijk voor het politieke niveau’ om het ‘verhaal’ van de laatste twee eeuwen Nederlandse geschiedenis te vertellen via de veranderingen in de ‘politieke cultuur’.²⁵ In *Nederland in de twintigste eeuw*, dat als opvolger kan worden gezien van *Land van kleine gebaren*, gebruikt de historicus Friso Wielenga wederom de ‘politiek-culturele ontwikkelingen’ om inzicht te geven in de ‘geleidelijke politieke en maatschappelijke modernisering in het twintigste-eeuwse Nederland’.²⁶ Niet alleen onze oosterburen wordt de Nederlandse geschiedenis via de politieke cultuur bijgebracht, dit geldt ook voor de Engelstalige wereld.²⁷ De geschiedschrijving van de politieke cultuur domineert daarmee de contemporaine geschiedschrijving.²⁸

Er is echter ook kritiek te bespeuren op de enthousiaste bekering tot de politieke-cultuurbenadering. Zo waarschuwde de historicus en politicoloog Ido de Haan dat de aandacht voor de zachte kant van de politiek wel erg doorgeslagen was. Het machtsaspect dreigde uit beeld te verdwijnen ‘achter een beschrijving van ogenschijnlijk door iedereen gedeelde talen, stijlen of culturen’.²⁹ Daarmee dreigt een belangrijk aspect, zo niet het karakter van politiek, namelijk ‘who gets what, when, how’, te worden veronachtzaamd.³⁰ Daarnaast bespeurde De Haan de geringe aandacht voor de rol en verandering van politieke instituties en tenslotte meende hij dat de beweging te weinig aandacht had voor toeval, misverstand en improvisatie.³¹ In deze kritiek staat De Haan niet alleen; deze vrees bestond ook bij internationale historici als Jürgen Kocka die vreesde dat de grote aandacht voor culturele aspecten leidde tot microstoria, die hij ziet als de trivialisering van de geschiedschrijving.³² Recente pogingen om de ‘high politics’ met de aandacht voor macht te verenigen met de ‘New Political History’ van de politieke-cultuurbenadering liepen echter op niets uit.³³

Dat betekent niet dat dit onmogelijk is. Dat de studie van de politieke cultuur minder goed kan omgaan met macht, is te verklaren doordat macht vaak niet tot de publieke kant van politiek behoort. Eén van de eerste publicaties van de politieke-cultuurbenadering over stijlen en vormen van politiek, van Henk te Velde en Ido de Haan, was niet voor niets een pleidooi voor ‘een nieuwe historiografie van de openbaarheid’ waarmee ‘de veranderende vorm van de openbaarheid’ onderzocht diende te worden.³⁴ Macht wordt echter vaak uitgeoefend in de achterkamertjes en niet in openbaar optreden, en zal hierdoor door de politieke-cultuurbenadering inderdaad gemist worden.

Dit wordt hier opgelost door de drie inzichten van geschiedschrijving van de politieke cultuur te gebruiken. Allereerst als middel voor de periodisering. Vervolgens kan voor iedere stijlperiode gemakkelijk worden bepaald wat de grote maatschappelijke vraagstukken waren. Het overheidsbeleid dat ontworpen wordt als antwoord op zo’n maatschappelijke kwestie vormt de casus van een hoofdstuk. Door te bekijken welke opinies van instanties als argumenten in de Kamerdebatten worden aangehaald, kan worden bepaald waar de politiek zich afspeelde en welke actoren in welke periode belangrijk werden geacht. We zullen zien dat dit per periode verschilt, van de SER, Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), onderzoeksinstituten tot actiegroepen. Omdat stijl en inhoud niet te schei-

Peter van Straaten, 'Beleid' (1994).

den zijn, mag verwacht worden dat voor deze grote thema's steeds op een nieuwe manier beleid wordt ontworpen en dat hierbij steeds andere coalities van actoren betrokken zijn.

Om dit na te gaan worden de historische casussen geanalyseerd; met name dankzij archiefonderzoek zijn de veranderingen in het beleidsproces na te gaan. Zo krijgen we inzicht in de 'beleidsintimiteit', de beslotenheid van het besluitvormingsproces. Deze vorm van studie lijkt op de 'thick description methode' van Clifford Geertz, waarmee politieke cultuur vanuit zowel de politieke wetenschappen als de geschiedschrijving goed te verklaren is.³⁵ Deze aanpak wordt verder versterkt door politicologische en bestuurskundige publicaties te zien als historische bronnen die inzicht geven in de tijdgebonden opvattingen over goed bestuur en rationeel beleid. Met deze combinatie van historisering van bestuurskunde en archiefstudie kan het machtsaspect van politiek, het 'Who gets what, when, how' goed bestudeerd worden.

DE GESCHIEDENIS VAN BELEID

De geringe aandacht voor macht in de politieke geschiedenis vindt zijn parallel in de geringe aandacht voor beleid in de geschiedschrijving, al is hier recent gelukkig door toonaangevende historici wel een eerste aanzet toe gegeven. Deze aandacht betrof echter vooral de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw. Nico Randeraad en Auke van der Woud lieten bijvoorbeeld zien hoe de opkomst van ingenieurswetenschappen en met name statistiek niet alleen grote invloed hadden op de inrichting en totstandkoming van het moderne Nederland, maar ook op de manier waarop gestandaardiseerde methoden werden